

DOĞUM YAPAN MEMURLARA 12 AYA KADAR İZİN VERİLMESİNE İLİŞKİN YASA HÜKMÜNÜN İRDELENMESİ

Dr. Birsen ERSEL

Çalışma Ekonomisi Doçenti

I. Giriş

Bu yazımızda Yasa hükmü ile sağlanan bir olanağın çalışanlar, ülke ekonomisi ve T.C. Emekli Sandığı açısından kısa bir irdelemesini yapmaya çalışacağız.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun mazeret izni başlığı altında; Madde 104-A (Değişik 12.2.1982-2597/7 md.) Kadın memura doğum yapmasından önce 3 hafta ve doğum yaptığı tarihten itibaren 6 hafta müddetle izin verilir. Bu süreden sonra da 6 ay süre ile günde bir buçuk saat süt izni verilir..." denmektedir.)

Yine; Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri ile ilgili Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında 562 sayılı KHK.nin 3. maddesiyle değişik 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 108. maddesinde "Doğum yapan memurlara istekleri halinde en çok on iki aya kadar aylıksız izin verilebilir" hükmü getirilmiştir.

Görüldüğü gibi doğum yapan memura doğumdan önce 3 hafta ve doğumdan sonra 6 hafta olmak üzere toplam 9 haftalık ücretli izin süresine ilave olarak yeni düzenlemeyle 12 aya kadar aylıksız izin verilebilecektir.

Bu hükmün çalışan kadın açısından olumlu ve olumsuz yönleri olduğu gibi, kamu kuruluşları (çalışılan yerler) ve ülke ekonomisi açısından da olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır.

II. Çalışan Kadın Açısından Olumlu Yönleri

Söz konusu hükümle; çalışan kadınlar, doğum yapmak ve anne olmak açısından özendirilmekte, adeta onlar doğum yapmaya teşvik edilmektedir.

Yeni uygulamayla doğum yapan kadın memura toplam 9 haftalık ücretli izine ilave olarak isterse 12 aya kadar aylıksız izin alabilme olanağı sağlanmaktadır. Bu hiç de küçümsenemeyecek bir olanaktır. Doğum yapıp, anne olan kadın hiç kimseye muhtaç olmadan kendisi bebeğini bir yaşına kadar bakıp büyütebilecektir. Uygulamayla çalışan kadınlar anne olmağa özendirileceklerdir. Hatta daha önce anne olanlar da ikinci-üçüncü kez anne olmağa özendirilmiş olacaktır.

III. Ülke Açısından Olumsuz Yönü

Burada aklımıza hemen şu soru gelmektedir: Devlet bu uygulamayla nüfusun artmasını mı istemektedir?

Genel olarak incelendiğinde, Yasa hükmünün nüfus artırıcı etkisi olacağı yadsınamaz. Uygulama sonucunda bir nüfus artımı olacağı kesindir.

Bu hüküm bizi çok gerilere, ta Osmanlı İmparatorluğu'na ve ondan sonra da Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına götürdü. Şöyle: 16. Asrın 2. yarısında 1592 yılında Osmanlı İmparatorluğunun nüfusunun 32 milyon olduğunu görüyoruz. "Bazı kaynaklara göre de Osmanlı İmparatorluğunun nüfusu 100 milyondur"¹ Günümüzde kalkınmış, ileri ülkeler konumunda olan kimi ülkelerin 16. yüzyılın ikinci yarısında; Almanya'nın 17.5 milyon, İngiltere'nin 6 milyon ve Fransa'nın da 15 milyon nüfusa sahip olduklarını görüyoruz. Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması sonucunda büyük toprak kaybına uğrayan ve harplerde de nüfus kayıplarıyla 1923'de Cumhuriyet Hükümeti'nin nüfusunun 13.5 milyon olduğu bilinmektedir. Nüfusun bu kadar düşmesini, azalmasını iyi karşılamayan Cumhuriyet hükümeti nüfus artırıcı önlemlere başvurmayı bir ödev saymış ve bunun sonucunda Atatürk'ün direktifleriyle "nüfusun süratle artırılmasına çalışılmış, memurlara çocuk zammı, 6 çocuklu ailelere ikramiye ve madalya verilerek doğumlar teşvik edilmiş,. Büyük Türkiye idealine doğru yürünmüştür. Nüfusun artırılması siyaseti ana hatlarıyla, fakat hafifliyerek 1960'a kadar devam etmiştir"²

1960 lardan sonra nüfusun hızlı arttığı gözlemlenerek bir çözüm aranmağa başlanmıştır. Bu gözlemlerin içinde hızlı nüfus artışının, az gelişmiş ülkelerin kalkınmalarının en önemli engellerinden biri olduğu gözlemi kuvvetlenmiş ve yaygınlaşmıştır. Söz konusu ülkelerin sağlamış oldukları gelişmeler zaten sınırlıdır. Sınırlı gelişmelerle de gittikçe çığ gibi büyüyen nüfusu, koşulları değişmeyen ve hemen hemen aynı kalan bir çevrede yaşatabilmek bile oldukça güç hale gelmektedir. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarını sağlamak, ancak ve ancak nüfus artışını denetim altına almağa bağlıdır.

Ülkemiz nüfusu hızlı artan ülkeler arasında bulunmaktadır. Nüfusu hızlı artan ülkeler arasında büyük bir çoğunluğu da islam ülkeleri almaktadır. Konumuzla ilgili olarak basında gözümüze şöyle bir haber ilişti: Haber de "İngiliz Times gazetesi, Banglaşdes'te doğum kontrolüne karşı çıkan İslamcı liderlerin ikna edilmesi konusunda çok başarılı bir kampanya gerçekleştirildiğini haber verdi" denilmekte ve haber şu şekilde devam etmektedir:

(1) Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi. Hayat Kitapları, 8. Cilt, s.6069-

(2) Sabahaddin Zaim, Çalışma Ekonomisi, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 2015,1975, s.85

"Kampanyayı yürüten Bangladeş Aile Planlaması Birliği, söz konusu konferanslarda, Kuran'ın özellikle çiftlerin bakamayacakları kadar çok çocuk yapmaması gerektiğinden söz ettiğini vurguluyor, haberi şöyle bitiriyor: "..... dini liderlerin yüzde yetmişinin aile planlamasını savunur duruma geldiklerini, uygulamanın öteki müslüman ülkeler ve Asya ülkeleri için bir örnek olabileceğini belirtiyor."³

Ülkemizi ele aldığımızda;

Toplam nüfusumuzdaki artışı ortaya koymak için 1990 Genel Nüfus Sayımı'ndaki bir tabloyu buraya alma da yarar gördük.

Son hafta içinde iktisaden faal olma durumu ve cinsiyete göre nüfus ve oranı

Sayım Yılı	Toplam-Total			İktisaden faal olan Economically active			İktisaden faal olmayan Economically inactive			Toplam içindeki cinsiyet oranı Sex ratio in total %	
	T	E	K	T	E	K	T	E	K	E	K
1955 (1)	14589543	7282983	7306560	12205272	6943563	5261709	2384271	339420	2044851	49.92	50.08
1960 (1)	16327814	8223517	8104297	12993245	7697483	5295762	3334569	526034	2808535	50.37	49.63
1965 (1)	18242797	9170015	9072782	13557860	8420829	5137031	4684937	749186	3935751	50.27	49.73
1970 (2)	23280116	11712083	11568033	15118887	9306342	5812545	8161229	2405741	5755488	50.31	49.69
1975 (2)	26945724	13823470	13122254	17383828	11179506	6204322	9561896	2643964	6917932	51.30	48.70
1980 (2)	30539621	15401820	15137801	19212193	12284257	6927936	11194199	3024831	8169368	50.43	49.57
1985 (2)	35339299	17803595	17535704	21579996	13932731	7647265	13670254	3820952	9849302	50.38	49.62
1990 (2)	40783431	20548725	20234706	24726601	16073560	8653041	16030516	4459698	11570818	50.38	49.62

Not: Toplamların tutmaması halinde açıklamaya bakınız.

(1) 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus

(2) 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus.

Kaynak : D.İ.E., 1990 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik nitelikleri, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Ens. Ekim 1993, Ankara.

(3) Milliyet, Dış Haberler Servisi, 5 Kasım 1995

Tablonun incelenmesinden anlaşılacağı gibi 1995 yılından - 1990 yılına gelindiğinde önce 1955-1960-1965 yıllarında 5'er yıl arayla nüfusun 2'ser milyon, daha sonraki 1970 yılına 5 milyon ve sonrada 3 milyon artışı sürdürerek 1990 yılında 40 milyonu geçmiştir. Henüz bir nüfus sayımı yapılmamıştır ama şu anda nüfus sayımı yapılsa 60 milyonu bulacağı yetkili ağızlardan muhtelif seminer ve toplantılar da belirtilmiştir.

Tabloda da görüldüğü gibi, nüfusumuz bu kadar hızlı artarken, gerçekleri görmezlikten gelip böyle yasalarla nüfus artışı teşvik edilmiş olacaktır. Yine tablonun incelenmesinden anlaşılacağı üzere çalışan nüfus ele alınıp incelendiğinde çalışan erkek nüfusunun hemen hemen yarısı kadar da çalışan kadın nüfus vardır. Kadın nüfusun büyük bir kısmı da böyle bir uygulama ile iş yaşamından bir süre çekilmiş olacaktır.

IV. Kamu Kurum ve Kuruluşları Açısından Olumsuz Yönleri

Çalışan Kadınlar, bir yerde çalışan işgücü olarak Kamu kurum ve kuruluşlarında karşımıza çıkmaktadırlar. Anne olmağa karar verip 12 aya kadar da izin kullanmağa başladığında iş gücünde büyük bir miktar azalma, ek silme olacaktır. Azalma da kesin olmayıp belli bir süre için olacağından, geçici süre için izinli olarak ayrılan kamu görevlilerinin yerine, kadrolarına yeni memur alınamayacağından bu kurumlar da meydana gelen boşluk veya personel açığı diğer çalışanlarla kapatılmağa çalışılacaktır. Bazı kamu kurumlarında zaten yetersiz olan eleman sayısı, buralarda çalışanların izinli sayılmalarıyla daha da yetersiz duruma düşecek ve buradaki işlerinde büyük ölçüde aksamasına neden olacaktır. Kişisel olarak yaptığımız incelemelerde büyük ölçüde evli bayan elemanların çalıştığı bazı kamu kuruluşlarında sözkonusu hükme uyularak pek çok bayan memurun anne olmağa niyetlenip (bazı hallerde 2. nci, 3 üncü kez anne olma durumu) işlerinden izin aldıklarını saptamış durumdayız. Uygulamaların sonucunda işler önemli ölçüde aksamakta ve daha sonraları dahada aksayacağı tahmin edilmektedir. Görünen aksamalarda buradaki yöneticilerin "artık biz kesinlikle bayan memur almaya karar verdik, bütün işlerimiz büyük ölçüde aksadı" diye yakınmalarına tanık olduk. Yasa hükmünün diğer olumsuz bir yönü de Çalışan kadınlar açısındandır.

V. Çalışan Kadın Açısından Olumsuz Yönleri

Çalışan kadınların ücretiz olarak 12 aya kadar izin alabilmeleri ve bu süreyi emeklilikte saydırılabilmeleri oldukça güç ve hatta imkansız gibi görünmektedir:

- T.C. Emekli Sandığının 6 Ağustos 1995'te Resmi Gazete'de yayınladığı genelgeyle kadınların kullandıkları doğum izinlerini emekliliklerine saydırmak için kesinti tutarlarını bir seferde yatırmak zorunluluğu getirildi. Bu zorunluluğa göre;

- Kadın memurları doğum yapmanın ve anne olmanın bedelini kesenekleri bir seferde ödeme zorunluluğu getirerek ödemiş oluyorlar. "Ortalama 8 milyon lira maaşlı memureler, 40-50 milyon lirayı bulan parayı nereden bulacaklarını bilmiyorlar" ⁴ diye bir basın organımıza da yer almış bulunmaktadır.

- Oysaki Erkek memurlara askerlikte geçen sürelerini emeklilikte saydırabilmeleri için kesenekleri taksitle ödeme imkanı tanınıp, kolaylık sağlanırken, kadın memureler için böyle bir kolaylık sağlanmamaktadır. Bir yerde uygulamada kadın-erkek arasındaki eşitlik bu durumda erkeklerin lehine kadınların aleyhine olarak bozulmuş oluyor.

- Bayan memurlarda ücretsiz olarak 12 aya kadar kullandıkları doğum izin sürelerini emekliliklerine saydırmak için keseneklerini bir defada değil de taksitlendirilerek ödemeleri gerektiğine inanıyoruz.

VI. Sonuç

"Doğum yapan memurlara 12 Aya kadar aylıksız izin verilebilir" yasa hükmünü memurlar, çalışılan kurum ve kuruluşlar ile ülke ekonomisi ve T.C. Emekli Sandığı açısından ele alıp olumlu ve olumsuz yönleri ile kısaca irdelemeğe çalıştık.

I- Çalışan kadın açısından olumlu yönünü ele aldığımızda, çalışan kadının kimseye muhtaç olmadan bebeğini 1 yaşına kadar büyütebileceğini inceledik ve olumlu bulduğumuzu, çalışan kadın açısından yeni tanınmış bir olanak olduğunu vurguladık.

II- Ülke açısından olumsuz yönünü ele aldığımızda; böyle bir yasa hükmüyle "Devlet nüfus artışı mı istiyor?" diye bir soru aklımıza geldi, uzun yıllar ötesine gidip nüfusu inceledik. Arttırılması için Devlet eliyle ne gibi olanaklar sağlandığını belirttik. Halen çok hızlı bir nüfus artışına sahip olduğumuzu vurguluyarak bu yasa hükmüyle nüfusun daha da artacağı endişe ve kaygılarımızı dile getirdik.

III- Kamu kurum ve kuruluşları açısından olumsuz yönünü vurgularken de, yasa hükmü uyarınca çalışan kadınlar doğum yapmağa özendirilmiş olacağından, çalışılan kurumlarda topluca izin alınması suretiyle çalışanların sayısında büyük bir azalma olacağı ve işlerin aksaması yönünden sakıncalarını dile getirdik. Nitekim işyerlerinde yaptığımız gözlemlerde endişelerimizde haksız olmadığımızı, gerçekten geçicide olsa büyük bir iş kaybıyla karşı karşıya olduklarını gözlemlediğimizi belirttik.

(4) Milliyet, Ekonomi Sayfası, Şeref Oğuz, 30 Ağustos 1995.

IV- Çalışan Kadın Açısından Olumsuz Yönlerini de dile getirirken; T.C. Emekli Sandığının uygulamasını açıkladık. T.C. Emekli Sandığı kadın memurlara 12 aylık ücretsiz izin kullanma hakkı sonucunda bu süreyi emekliliklerinde saydırmaları durumunda kesintileri defaten ödemelerini istemesini haksız olarak niteledik.

Neler Yapılabilir.?

Önce, ülke olarak çevre ve olanaklarımız yönünden durumumuz ciddi olarak ele alınıp incelenerek gerçek ama çok gerçekçi bir nüfus politikası saptamamız gerektiğine inanıyoruz. Devlet olarak, sağlıklı, temiz her türlü olanağa sahip ve bu olanaklardan yararlanabilen (sağlık-konut-eğitim) sosyal güvenceye kavuşturulmuş yarınından emin bir toplumu istiyoruz. Yoksa; "Çoğalın, çoğalın da nasıl yaşarsanız, yaşayın!" mı diyoruz.? İşsiz, güçsüz, alt yapısı sağlıksız, eğitimi yetersiz, sağlık hizmetlerinden yararlanmayan, hiç bir güvencesi olmayan, yarınına umutla bakamayan insanlardan oluşan bir toplum mu istiyoruz.?

Bütün bunları çok ciddi olarak saptayıp ona göre yasalarımızda düzenlemeler yapıp, yeni yasalar çıkarırken bu durumları gözardı etmememiz gerektiğine inanıyoruz.

- Ülkemizde hemen hemen büyük bir çoğunluk bürokrasiden, işlerin yavaş ilerlemesinden yakını. Hal böyle iken bir de söz konusu hüküm uyarınca kamu kurum ve kuruluşlarından büyük ölçüde ayrılmalar olup işlerin daha da yavaşlamasına ve geç çıkmasına neden olacak yasal uygulamalardan kaçınmamız gerektiğine inanmaktayız.

- Çok önemli bir noktada T.C. Emekli Sandığı uygulaması: T.C. Emekli Sandığı 12 aya kadar ücretsiz izin alan doğum yapan kadınların emekli keseneklerini (40-50 milyonu bulan paraları) defaten ödemelerini talep etmektedir. Uygulama erkek ve kadın memur arasında eşitsizlik yaratmaktadır. Çünkü erkek memurlar askerlikte geçen süreleri emekliliklerinde saydırırken keseneklerini taksitler halinde ödemeleri T.C. Emekli Sandığı tarafından tanınırken, böyle bir olanağın kadın memurlara tanınmaması ve bayan memurlardan bir defada ödenmesinin talep edilmesi. T.C. Emekli Sandığının; böyle bir izni alırken, acaba kadın memurların gerçekten düşüncelerini mi istemekte ve böyle bir izne fren etkisi yapması için mi böyle bir uygulama getirmiştir.? Bu sorunun da düşünülmesi gerekmektedir.

Tüm çalışanlarımız ve ülkemiz açısından olumlu, uygulamalarda aksaklık, eşitsizlik yaratmayacak yasaların çıkarılması ve uygulanmasını diliyoruz.

KAYNAKÇA

1. D.İ.E. (1993), 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını,
2. T.C. Emekli Sandığı Kanunu (5434 Sayılı).
3. Cahit Talas (1979), Sosyal Ekonomi Ankara: S, Yayınları 14.
4. Yılmaz Öztuna, Türkiye Tarihi, Hayat Kitapları 8. Cilt.
5. Sabahaddin Zaim (1975) Çalışma Ekonomisi İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No: 2015 İktisat Fak. No: 349.